

*Sertificēta sugu un biotopu aizsardzības jomas eksperta slēdziens
jaunveidojamās Natura 2000 teritorijas dabas parks „Istra”
pārvaldības plāna sagatavošanai*

1. Sugu vai sugu grupa, par kuru sniedz slēdzienu

Slēdziens sniegts jaunveidojamās īpaši aizsargājamās dabas teritorijas „Istra” (turpmāk – Istra) pārvaldības plāna sagatavošanas ietvaros. Slēdzienu sagatavojis sertificēts sugu un biotopu eksperts Edmunds Bērziņš (sertifikāts Nr. 192, derīgs līdz 28.02.2026., apliecina, ka eksperts ir tiesīgs sniegt atzinumus par sugu grupu „zivis”). Slēdziens sniegts par sugu grupu „zivis” un „vēži”.

2. Īss īpaši aizsargājamās dabas teritorijā ietilpstošo ūdeņu raksturojums jeb Teritorija, kurai tiek izstrādāts pārvaldības plāns – potenciālā dabas parka “Istra” teritorija, kurā ietilpst DL “Istras ezers”, Dziļais, Audzeļu un Šķaunes ezers

Istras, Dziļais, Audzeļu un Šķaunes ezers atrodas Ludzas novada Istras pagastā.

Istras ezera platība ir 155,3 ha, vidējais dziļums ir 3,1 m, bet maksimālais dziļums – 5,5 m. Ziemeļos ietek upīte no Audzeļu ezera, dienvidrietumos – Zeiļovas strauts. Austrumos noteka caur Dziļezeru uz Istru.

Dziļā ezera platība ir 150,9 ha, vidējais dziļums ir 3,7 m, bet maksimālais dziļums – 5,6 m. Ezerā ietek strauti no Volčaka ezera un Istras ezera. No ezera iztek Istra.

Audzeļu ezera platība ir 64,9 ha, vidējais dziļums ir 2 m, bet maksimālais dziļums – 3 m. Ezera rietumos ietek Cegeļņa, notece caur Istras ezeru un Dziļezeru uz Istru.

Šķaunes ezera platība ir 254,9 ha, vidējais dziļums ir 5,7 m, bet maksimālais dziļums – 12,6 m. No ezera iztek strauts uz Ilza ezeru.

Jaunveidojamā īpaši aizsargājamā dabas teritorijā potenciāli ietilpst arī Volčaks, Maroksnas ezers un Dunajas ezers. Tomēr droša informācija par ezeru ihtiofaunu nav pieejama un tie ir salīdzinoši nelieli ezeri (ezera platība mazāka par 10 ha), tādēļ slēdzienā par šiem ezeriem tālāk netiks runāts.

3. Datu avoti

Slēdziena sagatavošanas ietvaros jaunveidojamā Natura 2000 dabas parka “Istra” teritorija nav apsekota un ihtiofaunas izpēte nav veikta. Istra teritorijas ietilpstošo ūdeņu apsekošana un ihtiofaunas izpēte konkrētajā gadījumā nav lietderīga, jo darbu potenciāli ietekmēto ūdenstilpju zivju fauna ir mainīga un lielā mērā atkarīga no lokālas zivju pārvietošanās starp dažādām ezeru daļām un savienotajām ūdenstecēm, taču uzskaitē sniedz informāciju par zivju faunu tikai konkrētā brīdī un ierobežotā teritorijā.

Zivju faunas apraksts sagatavots pamatojoties uz Dabas datu pārvaldības sistēmas “Ozols” un portāla Ezeri.lv pieejamajiem datiem, kā arī citu pieejamo informāciju.

4. Kopsavilkums par Teritorijas ES nozīmes un Latvijas īpaši aizsargājamām sugām vai sugu grupām, ja dati par sugu dzīvotnēm pievienoti plāna e-formai, kā arī piezīmes vai komentāri, ja tādi nepieciešami; šajā atzinuma sadaļā eksperts norāda teritorijā konstatēto ES nozīmes sugu populāciju īpatsvaru no kopējās Latvijas populācijas un vērtē teritorijas nozīmi sugas saglabāšanā

4.1. Sastopamās zivju sugas

Uz Istras ezera zivju faunu attiecināti akmeņgrauzis *Cobitis taenia*, līnis *Tinca tinca*, rauda *Rutilus rutilus*, asaris *Perca fluviatilis*, vīķe *Alburnus alburnus*, līdaka *Esox lucius* un plaudis *Abramis brama* (Zivju, nēģu un vēžu.. 2019; ezeri.lv; ozols.gov.lv).

Uz Dziļā ezera zivju faunu attiecināti ķipsis *Gymnocephalus cernua*, rudulis *Scardinius erythrophthalmus*, līnis, līdaka, asaris, rauda, plaudis (ezeri.lv).

Uz Audzeļu ezera zivju faunu attiecināti vīķe, karūsa *Carassius carassius*, līnis, asaris, līdaka, plaudis, rauda (ezeri.lv).

Uz Šķaunes ezera zivju faunu attiecināti rauda, sīga *Coregonus sp.*, vēdzele *Lota lota*, līnis, zandarts *Sander lucioperca*, līdaka, plaudis, asaris, zutis *Anguilla anguilla*, karpa *Cyprinus carpio* un karūsa (ezeri.lv). Šķaunes ezerā veikta zivju resursu papildināšana (līdaka, karpa, peledē *Coregonus*

peled, līnis, zutis (ezeri.lv). Maz ticams, ka ezerā būtu izveidojusies pašatražoties spējīgas karpas un peledes populācijas; savukārt zutis saldūdeņos nevairojas).

Istras upē (~2 km augšpus Dziļā ezera, šķērsojumā ar autoceļu V545, 2009. gads; ozols.gov.lv) konstatēta pīkste *Misgurnus fossilis*. Domājams, ka gan Dziļajā, gan Istras un Audzeļu ezerā var būt sastopamas piemērotas dzīvotnes pīkstei un tajos var būt sastopamas pīkstes populācijas, tomēr informācija par sugas konstatāciju kādā no Istra ezeriem nav pieejama.

Ezeru zivju populācijas kopumā var uzskatīt par stabilām, jo tās būtiski neietekmē vides izmaiņas. Zivju resursus izmanto makšķernieki.

4.2. Aizsargājamās zivju sugas, to izplatības īpatnības un ezeru nozīme šo sugu aizsardzībā

No īpaši aizsargājamām zivju sugām Istra teritorijā Istras ezerā 2019. gadā un 1998. gadā konstatēts akmeņgrauzis (Zivju, nēgu un vēžu.. 2019). Pašlaik Latvijā nevienā no ezeriem, kuros akmeņgrauzis jebkad ir ticis konstatēts, netiek veikts tik intensīvs zivju faunas monitorings, kas ļautu viennozīmīgi secināt, ka akmeņgrauzis konkrētajā ezerā vairs nav sastopams. Ir jāņem vērā arī tas, ka akmeņgrauzis ir plaši izplatīta suga, kas var uzturēties arī stipri pārveidotos ūdeņos. Iepriekš minēto iemeslu dēļ nav pamata uzskatīt, ka ezeros, kur iepriekš akmeņgrauzis ir konstatēts, tas vairs nav sastopams arī tad, ja kādā no vēlākām uzskaitēm atkārtoti nav konstatēts, līdz ar to var uzskatīt, ka akmeņgrauzis sastopams Istras ezerā arī šobrīd. Domājams, ka akmeņgraužu populācijas sastopamas arī ar Istras ezeru savienotajos Audzeļu un Dziļajā ezerā un ar tiem savienotajās ūdenstecēs, un, ņemot vērā sugas plašo izplatību Latvijā, domājams, ka tas sastopams arī Šķaunes ezerā.

Latvijā akmeņgrauzis bieži sastopams gan upēs, gan ezeros. Speciāli pētījumi ar mērķi novērtēt akmeņgraužu populāciju stāvokli Latvijā nav veikti, taču veiktās kontrolzvejas liecina, ka akmeņgraužu sastopamība valsts mērogā nav samazinājusies un ūdenstilpēs ar piemērotu grunti, tie sastopami lielā blīvumā, sasniedzot pat vairāk kā 50 īpatņus uz 100 m². Apdraudējums un stresi akmeņgraužu populācijām Latvijā nav speciāli pētīti, taču domājams, ka galvenais apdraudējums var būt dažādi grunts izstrādes darbi un ķīmisks piesārņojums, kam parasti ir lokāls mērogs un, kas, ņemot vērā sugas plašo sastopamību, neatstāj būtisku ietekmi uz populāciju stāvokli valstī kopumā. Projekta LIFE FOR SPECIES „Apdraudētas sugas Latvijā: uzlabotas zināšanas un kapacitāte, informācijas aprīte un izpratne” (projekta Nr. LIFE19GIELV000857)(turpmāk – LIFE FOR SPECIES) ietvaros veiktajā novērtējumā pēc IUCN kritērijiem sugas stāvoklis Latvijā ir novērtēts kā drošs (LC jeb least concerned).

Istras ezerā konstatēts arī platspīļu vēzis *Astacus astacus*. Domājams, ka platspīļu vēzis sastopams arī Audzeļu un Dziļajā ezerā. Platspīļu vēzis ir konstatēts samērā daudzos ezeros, taču to izplatība Latvijā ir nevienmērīga. Viens no nozīmīgākajiem to izplatību ierobežojošiem faktoriem varēt būt to masveida bojāeja vairākos ezeros (vēžu mēris). Nelabvēlīgu ietekmi uz vēžu izplatību un populācijas stāvokli atstāj arī eitrofikācija un ezeru aizaugšana. Vienlaikus ir jāņem vērā, ka nelabvēlīgu ietekmi uz platspīļu vēzi var atstāt arī invazīvo vēžu sugu (Amerikas signālvēža *Pacifastacus lenisculus* un dzeloņvaigu vēža *Faxonius limosus*) izplatības palielināšanās, tostarp nesankcionētas izplatīšanas rezultātā.

Kopumā Istras teritorijas ūdeņiem nav būtiskas nozīmes Biotopu direktīvā iekļauto zivju un vēžu sugu aizsardzībā, un ezeri nav lokālā mērogā nozīmīga šo sugu atradne.

Jāpiemin, ka Istra teritorijas ezeros potenciāli var būt sastopama pīkste, jo konstatēta Istras upē. Pīkste ir ekoloģiski tolerantā suga, kas bieži sastopama eitrofos ūdeņos un sekundārajās dzīvotnēs, tostarp iztaisnotās, stipri aizaugušās un piesērējušās ūdenstecēs. Latvijā salīdzinoši plaši izplatīta suga, taču tās īpatņu blīvums ir neliels. Konstatēta 12 ezeros un 85 ūdenstecēs visos upju baseinu apgabalos (lielākoties Daugavas upju baseinu apgabalā), attiecināta uz 55 ezeriem, bet, balstoties uz piemērotu biotopu pieejamību, prognozējama vairāk nekā 1000 ezeros (Aleksejevs 2015). Latvijā katru gadu tiek atklātas vairākas jaunas pīkstu atradnes (Abersons et al. 2017). LIFE FOR SPECIES ietvaros veiktajā novērtējumā pēc IUCN kritērijiem sugas stāvoklis Latvijā ir novērtēts kā drošs (LC jeb least concerned).

Ņemot vērā plašo sugas izplatību, iespējams Istras teritorijas ezeros pastāv dabiski atražojošas auslejas populācijas. Speciāli pētījumi ar mērķi novērtēt ausleju populāciju stāvokli Latvijā nav veikti, taču veiktās kontrolzvejas upēs un ezeros liecina, ka ausleju sastopamība valsts mērogā ir plaša un pēdējos gados nav samazinājusies. Ausleja ir uzskatāma par vienu no biežāk sastopamajām zivju sugām Latvijas ezeros, taču tā konstatēta salīdzinoši nelielā skaitā ezeru, tomēr sastopamība prognozējama vairāk kā 1000 ezeros (Aleksejevs 2015). Šobrīd pieejamie dati liek domāt, ka auslejas izplatība kopumā palielinās, ko nosaka šīs sugas eksistencei labvēlīgi vides apstākļi (klimata pasiltināšanās un eutrofikācija), izplatīšana, ielaižot tās kopā ar zivīm no dīķsaimniecībām, gan arī nesaskaņota sugas pārvadāšana starp ūdenstilpēm, izmantojot to kā ēsmas zivtiņu makšķerēšanā. Sugas sastopamības samazināšanās netiek prognozēta. Būtiski sugas apdraudējumi nav konstatēti. LIFE FOR SPECIES ietvaros veiktajā novērtējumā pēc IUCN kritērijiem sugas stāvoklis Latvijā ir novērtēts kā drošs (LC jeb least concerned).

1. tabula. Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas "Istra" īpaši aizsargājamās zivju un vēžu sugas

Suga	Konstatācijas gads	Normatīvais akts		
		Direktīva 92/43/EEK ¹	Bernes konvencija ²	MK noteikumi Nr. 396 ³
Akmeņgrauzis	2019; 1998	+	+	
Platspīļu vēzis	2019; 1998	+	+	+
Ausleja	Nav konstatēta, bet ņemot vērā sugas izplatību potenciāli sastopama		+	
Pīkste	Konstatēta Istras upē ~2 km augšpus Dziļā ezera 2009. gadā	+	+	

¹ - Eiropas Padomes 1992. gada 21. maija Direktīva 92/43/EEK par dabisko biotopu, savvaļas faunas un floras aizsardzību;

² - 1979. gada Bernes konvencija par Eiropas dzīvās dabas un dabisko dzīvotņu aizsardzību;

³ - MK 14.11.2000. noteikumi Nr. 396 "Noteikumi par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstu".

Ņemot vērā to, ka informācija par pīkstes un auslejas konstatāciju nevienā no Istra teritorijas ezeriem nav pieejama, slēdzienā par šīm sugām tālāk netiks runāts.

5. ES nozīmes sugu Natura 2000 teritorijas (esošo Natura 2000 teritoriju un jaunveidojamās Natura 2000 teritorijas) līmeņa aizsardzības mērķu pamatojums (eksperta apsvērumi, izmantotie dati)

Piemērotākā akmeņgraužu sugas aizsardzības mērķu noteikšanas vienība ir sugas apdzīvoto ūdeņu platība. Tas saistīts galvenokārt ar faktu, ka monitorings, kas ļautu ticami novērtēt akmeņgraužu īpatņu blīvumu un skaitu ezeros un lielākās upēs pašlaik netiek veikts. Līdz ar to ezeros par sugas aizsardzības mērķi (CO) pieņemts ezeru, kuros sastopami akmeņgrauži, ūdens spoguļa laukums. Līdz ar to Istras ezera pašreizējais akmeņgrauža populācijas lielums (CV) ir vienāds ar ezera platību (155 ha) un CV = CO = 155.

Akmeņgraužiem ir piemēroti ezeri, kuru platība ir vismaz 10 ha, kā arī mazāki ezeri, ja tie ir savienoti ar ūdeņiem, kuros akmeņgrauži ir sastopami. Dziļajā un Audzeļu ezeros, kas ir savienoti ar Istras ezeru un, kuru platība ir lielāka par 10 ha (attiecīgi 151 ha un 65 ha), domājams, ka akmeņgrauzis ir sastopams. Ņemot vērā iepriekš minēto, šajos ezeros akmeņgrauža populācijas lielums (CV) arī ir vienāds ar sugas aizsardzības mērķi (CO). Attiecīgi Dziļais ezers CV = CO = 151 un Audzeļu ezers CV = CO – 65 ha.

Lai arī Šķaunes ezers nav tieši savienots ar ūdeņiem, kuros būtu konstatēts akmeņgrauzis, ezera platība pārsniedz 10 ha (255 ha). Ņemot vērā sugas plašo izplatību Latvijā, domājams, ka tas

sastopams arī Šķaunes ezerā, tomēr informācija par sugas konstatāciju ezerā un savienotajos ūdeņos nav pieejama.

6. Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas "Istra" ūdeņu nozīme zivju un vēžu sugu aizsardzībā un iespējamie aizsardzības pasākumi

Ņemot vērā Istra ūdeņu un tajos sastopamo (un potenciāli sastopamo) īpaši aizsargājamo zivju sugu un platspīļu vēža populāciju stāvokli, kā arī patreizējo un iespējamo antropogēno ietekmi, nekādi speciāli atsevišķi apsaimniekošanas pasākumi nav nepieciešami. Īstenojami visi apsaimniekošanas pasākumi, kas plānoti Istra biotopu apsaimniekošanai, turpinot nodrošināt labvēlīgu aizsardzības stāvokli un piemērotas dzīvotnes īpaši aizsargājamām sugām.

Vietējo īpaši aizsargājamo zivju un platspīļu vēžu populācijas kopumā var uzskatīt par stabilām, jo tās būtiski neietekmē vides izmaiņas. Istra teritorijas ūdenstilpēs nenotiek rūpnieciskā zveja un tajos domājams ir salīdzinoši zems makšķerēšanas spiediens, kā arī akmeņgrauzis (ausleja, pīkste) nav makšķerēšanas un zvejas mērksuga, tāpēc nav arī ieguves objekts. Akmeņgraužus (arī auslejas) mēdz izmantot kā ēsmas zivis makšķerēšanā, taču tas nevar ietekmēt to populāciju stāvokli. Savukārt platspīļu vēžu ieguve, lai arī Istra teritorijas ezeros nav atļauta, iespējams tiek veikta, kas var ietekmēt tās populāciju.

Negatīvu ietekmi uz īpaši aizsargājamo sugu populācijām var atstāt darbība, kuras rezultātā no ezera tiek izņemta grunts kopā ar akmeņgraužiem (arī pīkstēm), platspīļu vēžiem u.c. zivju sugām (piemēram, grunts tīrīšanas, sūknēšanas vai padziļināšanas darbi), kā rezultātā uz laiku var samazināties īpaši aizsargājamo sugu daudzums konkrētajā darbības ietekmes zonā. Izņemamo substrātu iespēju robežās vēlams caurskatīt un atlaist ezerā tajā konstatētas zivis un vēžus.

7. Ieteikumi ietekmes samazināšanai

Potenciāli plānoto pasākumu īslaicīgā ietekme ir saistīta galvenokārt ar zivju bojāejas risku un ietekmi uz zivju dabisko atražošanu, ko var izraisīti gan tieši mehāniska iedarbība, gan ūdens kvalitātes pasliktināšanās. Īslaicīgā ietekmes samazināšanai ir ieteicams darbus, kas saistīti ar ūdenstilpju gultni vai ūdeni, kā arī darbus, kas saistīti ar būtisku ūdens piesārņošanas risku, neveikt galvenajā zivju nārsta un ikru attīstības laikā no 1. aprīļa līdz 20. jūnijam. Iespēju robežās ir vēlams veikt arī pasākumus, lai samazinātu uzduļķojuma veidošanos un ierobežotu tā izplatīšanos, kā arī pasākumus, lai samazinātu cita veida ūdens piesārņošanas (naftas produkti, celtniecības ķīmikālijas u.c.) risku.

Avoti:

Dabas datu pārvaldības sistēma "Ozols"

Portāls Ezeri.lv

„ZIVJU, NĒĢU UN VĒŽU MONITORINGS NATURA 2000 TERITORIJĀS (2018.–2020. GADS)”
Atskaite par 2019. gadu. Pieejams <https://www.daba.gov.lv/lv/media/4373/download>

Projekts LIFE FOR SPECIES „Apsraudētas sugas Latvijā: uzlabotas zināšanas un kapacitāte, informācijas aprīte un izpratne”.

Aleksejevs, Ē. 2015. Latvijas ezeri un to zivis. Latvijas zivsaimniecības gadagrāmata 2015. Latvijas lauku konsultāciju un izglītības centrs, Rīga, 63.lpp.

Abersons, K., Birzaks, J., Bajinskis, J. 2017. Pīkstes izplatības izpētes projekta rezultāti. Latvijas Universitātes 75. zinātniskā konference. Latvijas ūdeņu vides pētījumi un aizsardzība, Rīga, Latvija, 5.–9. lpp.

Piezīmes un atsauces Natura 2000 teritorijas līmeņa aizsardzības mērķa (CO) noteikšanai: datu izvēle un eksperta pieņēmumi - Cobitis taenia.

LIFE-IP LatViaNature ietvaros sagatavoto K. Abersona, J. Bajinsk un A. Avotiņa akmeņgrauža *Cobitis taenia* aizsardzības mērķa noteikšanas pieņēmumi un pamatojums (Piezīmes un atsauces Natura 2000 teritorijas līmeņa aizsardzības mērķa (CO) noteikšanai: datu izvēle un eksperta pieņēmumi).

Atzinumu sagatavoja sertificēts
sugu un biotopu eksperts

Edmunds Bērziņš

ŠIS DOKUMENTS IR PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR LAIKA ZĪMOGU